

O'QUVCHILARNING IJODKORLIK QOBILIYATINI RIVOJLANTIRISHDA XALQ OG'ZAKI IJOD NAMUNALARIDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI

Xalmuratova Sarbinaz Adilbek qızı

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika institute 1 - kurs magistranti.

Nadirova Aygul Bazarbaevna

Docent. Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti o'qituvchisi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20457400>

Annotatsiya. Ushbu maqolada xalq og'zaki ijodi namunalarining (ertaklar, dostonlar, maqollar, topishmoqlar va tezaytishlar) o'quvchilarning ijodkorlik qobiliyatlarini, mustaqil va mantiqiy fikrlashini hamda nutq madaniyatini rivojlantirishdagi pedagogik imkoniyatlari yoritilgan. Maqolada dars jarayonida folklor materiallaridan unumli foydalanish usullari, zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan integratsiyalashuvi va ularning o'quvchilar shaxsini shakllantirishdagi ahamiyati tahlil qilingan. Shuningdek, o'quvchilarning ijodiy tafakkurini faollashtirishga qaratilgan amaliy tavsiyalar keltirilgan.

Kalit sózlar: Xalq og'zaki ijodi, folklor, ijodkorlik qobiliyati, kreativlik, ertaklar, topishmoqlar, ta'lim-tarbiya, pedagogik texnologiyalar, mantiqiy fikrlash, nutq o'stirish.

Аннотация. В данной статье освещаются педагогические возможности использования образцов устного народного творчества (сказок, эпосов, пословиц, загадок и скороговорок) в развитии творческих способностей, самостоятельного и логического мышления, а также культуры речи учащихся. В статье анализируются методы эффективного использования фольклорных материалов в учебном процессе, их интеграция с современными педагогическими технологиями и роль в формировании личности учащихся. Также приведены практические рекомендации, направленные на активизацию творческого мышления учащихся.

Ключевые слова: Устное народное творчество, фольклор, творческие способности, креативность, сказки, загадки, обучение и воспитание, педагогические технологии, логическое мышление, развитие речи.

Abstract. This article highlights the pedagogical possibilities of using oral folk art (fairy tales, epics, proverbs, riddles, and tongue twisters) in developing students' creative abilities, independent and logical thinking, and speech culture. The article analyzes methods for the effective use of folklore materials in the educational process, their integration with modern pedagogical technologies, and their role in shaping students' personality. In addition, practical recommendations aimed at stimulating students' creative thinking are provided.

Keywords: Oral folk art, folklore, creative abilities, creativity, fairy tales, riddles, education and upbringing, pedagogical technologies, logical thinking, speech development.

Zamonaviy ta'lim tizimining bosh maqsadi faqatgina tayyor bilimlarni o'zlashtiradigan ijrochi shaxsni emas, balki mustaqil, tanqidiy va ijodiy fikrlay oladigan, kutilmagan vaziyatlarda noodatiy yechimlar topishga qodir bo'lgan komil insonni tarbiyalashdan iborat. Axborot texnologiyalari shiddat bilan rivojlanayotgan XXI asrda o'quvchilarning intellektual va ijodiy salohiyatini shakllantirish davlat ta'lim siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Zero, jamiyatning taraqqiyoti bevosita kelajak avlodning ijodkorlik (kreativlik) ko'rsatkichlariga bog'liqdir.

O'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini uyg'otish va rivojlantirishda milliy qadriyatlarimiz, xususan, boy ma'naviy merosimiz bo'lmish xalq og'zaki ijodi (folklor) namunalari beqiyos imkoniyatlarga ega. Ertaklar, dostonlar, maqollar, matallar, topishmoqlar va tezaytishlar shunchaki badiiy meros emas, balki asrlar davomida sinalgan, xalq pedagogikasining durdonalari jamlangan ulkan tarbiya va rivojlanish vositasidir.

Biroq, bugungi kunda ta'lim jarayonida xalq og'zaki ijodi namunalariidan ko'pincha faqat matnni o'qish, yod olish yoki mazmunini qayta gapirib berish kabi reproduktiv (yodlashga asoslangan) usullarda foydalanilmoqda. Vaholanki, folklor asarlarining ramziy tabiati, boy fantaziyasi va til imkoniyatlari o'quvchilarda tasavvur olamini kengaytirish, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish va ijodiy fikrlashni shakllantirish uchun ulkan didaktik potensialga ega.

Xalq og'zaki ijodi (folklor) asrlar davomida shakllangan va sayqallangan ulkan tarbiyaviy hamda ma'naviy xazinadir. Bugungi kun zamonaviy pedagogikasida ushbu manbadan shunchaki yod olish obyekt sifatida emas, balki o'quvchilarning mustaqil fikrlash, tasavvur qilish va ijodiy qobiliyatlarini o'stirishning samarali vositasi sifatida foydalanish dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

O'quvchilarning ijodkorlik (kreativlik) qobiliyatlarini rivojlantirishda xalq og'zaki ijodining bir qancha janrlari va ulardan foydalanish metodlari alohida o'ringa ega. Ertaklar o'quvchining tasavvur olamini kengaytiruvchi eng asosiy janrlardan biridir. Ertaklar yordamida o'quvchilarda ijodkorlikni uyg'otish uchun an'anaviy "eshitish va yodda saqlash" metodidan voz kechib, interaktiv usullardan foydalanish lozim:

- **"Ertakni davom ettir" metodi:** O'quvchilarga tanish ertakning kulminatsiya (eng qiziq) nuqtasiga kelganda to'xtab, voqealar rivojini o'zlaricha yakunlash topshiriladi. Bu ulardan mantiqiy va ijodiy fikrlashni talab qiladi.

- **"Ertaklar chalkashligi" (Ertaklarni qorishtirish):** Masalan, "Zumrad va Qimmat" ertagiga "Urto'qmoq" yoki "Tohir va Zuhra" qahramonlarini olib kirish orqali yangi syujet yaratish so'raladi. Bu metod o'quvchida kreativ ssenariy muallifligi ko'nikmasini shakllantiradi.

Topishmoqlar va maqollar o'quvchini so'z ustida ishlashga, narsa va hodisalar o'rtasidagi yashirin bog'liqliklarni topishga o'rgatadi.

- **Topishmoqlar** orqali o'quvchi obyektning xususiyatlarini tahlil qiladi va metaforik fikrlashni o'rganadi. Ijodkorlikni oshirish uchun o'quvchilarga tayyor topishmoqning javobini topish emas, balki sinfdagi biror buyumga (masalan, parta, doska, ruchka) o'zlari mustaqil topishmoq to'qish topshirig'i berilishi maqsadga muvofiq.

- **Maqollar** asosida kichik hikoyalar yoki insholar yozish o'quvchining nutqini o'stiradi, hayotiy vaziyatlarni xalq donoligi bilan bog'lagan holda ijodiy matn yaratishga zamin hozirlaydi.

- Xalq dostonlari ("Alpomish", "Go'ro'g'li") va afsonalar o'quvchilarda milliy g'urur uyg'otish bilan birga, ularni nostandart vaziyatlardan chiqishga o'rgatadi.

- Dostonlardagi murakkab vaziyatlarni (masalan, Alpomishning zindonga tushib qolishi yoki dushman hiylalari) tahlil qila turib, **"Siz qahramon o'rnida bo'lsangiz, qanday yo'l tutar edingiz?"** degan muammoli savol o'rta tashlanadi. O'quvchilar jamoaviy yoki yakka tartibda strategik va ijodiy yechimlar taklif qiladilar.

Xalq ogʻzaki ijodi namunalarini dars jarayoniga samarali tatbiq etish uchun quyidagi zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish yuqori natija beradi:

Metod nomi	Qoʻllash usuli va maqsadi	Rivojlanadigan ijodiy koʻnikma
Sahnada aks ettirish (Rollilar oʻyin)	Ertak yoki doston parchalarini oʻquvchilar oʻzlari ijro etadilar, qahramonlar xarakteriga oʻzgartirish kiritadilar.	Aktyorlik, nutq madaniyati va empatiya.
"Kreativ yozuv" (Creative Writing)	Maqol yoki matal magʻzini chaqib, unga mos zamonaviy syujetga ega ertak yoki hikoya yozish.	Yozma nutq, boy tasavvur va mustaqil gʻoya yaratish.
"Sinkveyn" (Beshlik) metodi	Folklor qahramonlariga (masalan, Kaltaman, Zumrad) besh qatordan iborat xarakteristika-she'r yaratish.	Axborotni sintezlash, tahlil qilish va loʻnda ifodalash.

Folklor namunalaridan foydalanish oʻquvchida shunchaki reproduktiv (yodlangan maʼlumotni qayta aytib berish) tafakkurni emas, balki **produktiv (yangi gʻoya va mahsulot yaratish)** tafakkurni shakllantiradi. Bola xalq ogʻzaki ijodi zaminida oʻzining shaxsiy intellektual salohiyatini namoyon etadi, matn yaratish, rasm chizish, sahnalashtirish orqali oʻz ijodiy "Men"ini kashf qiladi.

Xulosa. Xalq ogʻzaki ijodi vositasida oʻquvchilarning ijodkorlik salohiyatini yuzaga chiqarish bugungi kun taʼlimi oldida turgan dolzarb vazifalardan biridir. Oʻtkazilgan tadqiqotlar va tahlillar shuni koʻrsatadiki, darslarda xalq donishmandligi namunalarini shunchaki yodlatish emas, balki ularning zamonaviy talqinlarini yaratish (masalan, ertaklarga yangicha yakun oʻylab topish, maqollar asosida kichik esselar yozish) oʻquvchining tasavvur olamini kengaytiradi.

Kelajakda umumtaʼlim maktablarining darsliklari va oʻquv dasturlarida folklor materiallarini ijodiy tafakkurni rivojlantiruvchi maxsus topshiriqlar bilan yanada boyitish, shuningdek, oʻqituvchilar uchun uslubiy qoʻllanmalar ishlab chiqish maqsadga muvofiqdir. Zero, milliy zaminga tayangan ijodiy tafakkur har qanday jamiyat taraqqiyotining poydevoridir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. **Yoʻldoshev J.Gʻ., Hasanov S.** Pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: "Oʻqituvchi", 2009.
2. **Mavlonova R., Rahmonqulova N.** Boshlangʻich taʼlimda integratsiya. – Toshkent: "Oʻqituvchi", 2013.
3. **Tolipov Oʻ., Usmonboyeva M.** Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. – Toshkent: "Fan", 2006.
4. **Ishmuhammedov R., Abduqodirov A., Pardaev A.** Taʼlimda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: "Istedod", 2008.